

I.

MOSz 410/a P.

Ms. 2413/95

Törvénykezéskönyv

történeti kiadvány

I.

Kapható 40 lappal.

Ha majd ezt a tanulmányomat kiadják, nagyon kérem,
fordítsanak különös gondot a nyelvhelyes kijáratásra!!

Utasítás a szedőnek! Az idegen szavakat magyar hangzással
szerelek át. - De az idejelenben természetesen megtartom az
eredeti helyesírást.

I. és II. füzet rövid - a III. füzet jegyzetek.

A magyar király törvényki hirdetési jogja
történeti kialakulásában

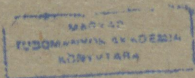
I. A rendi korok ki hirdetési gyakorlatának
jogi elemzése.

D. Molnár Kálmán pécsi egyetem ny. r. tanár

székfoglaló értékesítése

a M. Tud. Akadémia 1977. március 13-ki ülésében

Csak az I. részt (a jegyzetek nélkül) olvastam fel székfoglaló gyanánt.

Megnyitva (1972 könyvtól - 1976 közepéig) végeztem, - többször megzavarult és megszakadt.

Kitölt - munkám eredménye.

Letintártam, és a II. részt Kissé átfésültem 1951 augusztusában.

Bevetés

Közkeletű igazság, hogy jogintézmények fejlődé-
sét koruk gondolatvilágának tükrében lehet csak
helyesen értékelni. Régi törvényeink fogalmi
elemei, s ezeknek jelentősége sem mérlegelhetők
a XIX. és XX. század alkotmányjogi formalizmusa-
nak alapülvételével, hanem bele kell helyesked-
nünk annak a kornak az eszmekörébe, amely-
ben a magyar törvény alkotmányjogi fogalma
kialakult. A szentkorona tanából kell kiin-
dulnunk, amely tanunk éppen az alkotmányos
törvényhozás ill. a köreppontjában.

Werböcny ennek az államjogi elgondolás-
nak klasszikus magyar ábrája, a törvényhozási te-
vékenységek két mozzanatát különbözteti meg:
1.) a törvényhozási akarat benső kialakítását, s 2.,
a bensőleg kialakult akaratnak kifele való, sekün-
delői kijelentését.

A törvényhozási akarat benső kialakítá-
sa körül a szentkorona fejének és tagjainak
teljes egyenjogúságát hangsúlyozza, és pedig nyo-
matékosan kiemelve ezt már az első lépésnél,

a törvénykezdeményezésnél, és innen tovább végig: amíg a törvényhozás tevékenységének részakaratokai egymásig akarathoz olvadnak össze. Vagy a fejedelmi kezdeményez - mondja Werböczy, - s ekkor „össze kell hívnia és meg kell kérdeznie a népet, hogy vajjon ennek az ilyen törvények tettenek-e, vagy sem? akik ha igennel felelnek, azontúl az ilyen végzéseket törvényekül tartjuk meg” (JK. II. 3.3. §.), - vagy a nép kezdeményez, s „amit a Kormány hasznosnak itél, irásban terjeszti a fejedelem elé kérvé, hogy erre neki törvényt adjon, és ha a fejedelem az ilyen végzéseket elfogadja és helyben hagyja, akkor azok törvényerőre emelkednek.” (4. §.)

Visszont a bensőleg már kialakult akaratnak kifejezői való tekintélyi kijelentését Werböczy a fejedelmi jogkörébe tartozónak tekintti. Kétségtelen az az előbbi idézetből is, mely szerint a király adja a népnek a törvényt, miután a nép által honort végzéseket elfogadta és helyben hagyta. De folytatólaposan meg erősebben alátámasztja ezt pozitív irányú megállapításának ne-

gativ irányba való kielérésével. Jangszöveghez igazánis, hogy: „Megis minderről nem a nép, hanem Különösen (specialiter) a fejedelmi státusmainak mondjuk.” 5. §. Vagyis a törvényhozás egyenrangú tevékenység bensőleg összehangolt akaratelhatározása a törvény hatálya alá esők irányában mint fejedelmi határozomány jut Külső kifejezésre.

A törvény kihirdetése: királyi felségjog.

Werböczynek ezekre a megállapításaira támasztják 1867 előtti Kormányaink egyöntetűleg és ellenmondás nélkül azt az alkotmányjogi szabályt, hogy a törvényki hirdetés jogja a királyt illeti. Övé a „promulgandum legum auctoritas,” - továbbá: „eas (sc. leges) semper regis nomine et promulgatas et impetratas fuisse.”

Éppen az alkotmányjogi elgondolásban kifejező törvényfogalom körvonalai bontakoznak ki: egyrészt az országi törvényfogalom, másrészt az alkotmány szerinti törvény fogalma.

Amikor igazánis Werböczy megállapítja, hogy a magyar törvény fejedelmi végzési

alakjában jelenik meg, ebből ellentétképpen az is következik, hogy amit a Király törvényként kihirdet az alakilag törvény, s ez a Királyi Székelyre közzéadva engedelmességet követel. Viszont amikor alkotmányjogunk - Werböczy szerint - előírja, hogy a Király csak a szent Korona fejének és tagjainak egybehangzó akaratait jelentheti ki törvény gyanánt, itt az alkotmány szerinti törvény jelentkezik, amelyek mindenképpen engedelmességgel tartoznak.

A szentkoronás elgondolásra felejtett államszervezet zavartalan működése a szentkorona fejének és tagjainak összehangzó működését feltételezi. A két tevénytől össze fordulást Werböczy a királyi és nemesség keletkezésével kapcsolatban mintegy önmagába visszatérő körforrásba állítva mutatja be: a nemesség választja is koronáznak meg a királyt, s adja át neki az uralkodás és orszáplás hatalmát, viszont a királytól ered minden nemesség, és a két dolog, mintegy a viszonyos átválthatásnál is kölcsönöséggel fogva, annyira szorosan függ

egymástól mindegyike, hogy egyiket a másiktól különválasztani és elszakítani nem lehet, s egyik a másik nélkül nem történhetik. (HK.I.A.3.c.6.)

Ugyanígy kell egyrészt gondolni az államélet két főtevénytől a törvényhozó tevékenységben, ami a Werböczy elgondolásában jelentkező két törvényfogalom összekapcsolódására vezet. A király által kihirdetett alaki törvénynek alkotmány szerinti törvénynek kell lenni. Ha ez a kapcsolat meglátul, vagy hiányzik, szűkség keppen alkotmányjogi zavarok állhatnak be.

De maradjunk egyelőre az alaki törvényfogalomnál!

Amíg az alkotmány szerinti törvény létrejöttének a nép és király egyetértését tanúsító szentesítés áll a központjában, addig az alaki törvény súlypontja a kihirdetésre fordul át. Ez pedig annak az államhatalmi főtevénytől a tevékenységre, akit báró Eötvös József így jellemez: "nem gondolhatunk államot olyan valaminek nélkül, ami az egyrészes állam fogalmát képviselje, s amit vagy akit mindenképpen az állam képviselőjének tartson." 3)

A törvény kihirdetése előszörben képviselői (re-

prezentatív) tevékenység: a törvényalkotást célzó alkotmányrendszerű tevékenység eredményeképp jelentősebb törvény létrejöttének tekintélyi (auctoritativ) megállapítása és kijelentése. Ezért adja az alkotmány a kihirdetés jogát a Királynak, akiben az állam tekintélye gút külső kifejezésre, aki a fogalmai elvontságában képviselt államot, az egyrészes államszemélyt jelenti meg, s aki éppen ezért van hivatva a törvényhozás tisztségének részakarataiból összefolyó közakaratot az állam egyrészes akarataként kijelenteni. Az állami közösség keretében előkel szemben ő a törvény szövege és kerese, aki a törvénynek ezt a minőségét; vagyis alkotmányrendszerű létrejöttét és szövegének hitelességét állami jogi tekintéllyel igazolja.

A törvényki hirdetés tartalmát vizsgálva, szembeötlő a tevékenység összetett jellege.

A bensőleg kialakult akaratelhatarozás az engedelmességre kötelezettség irónyában való kijelentéssel teljesedik ki engedelmességet követelő államakaratthá, s ebben a vonatkozásban mint a törvényhozó tevékenység zárómozzanata jelentkezik.

Viszont aromban a végrehajtás kezdőselek-

ményének is tekinthetjük, mert a kihirdetés a bensőleg kialakult akarat megvalósulásának is első előfeltételét képezi. A törvény kihirdetésének mozzanata lendíti át az akarat államot a eslekvő állam szerepébe. A kihirdető király meg részben a törvényhozás tényezőjeként, de részben már mint a végrehajtó hatalom feje áll előttünk. Ezt régi közjogásaink is tisztán látták. Pl. Czirákyval olvasunk: „promulgatio ad requis etiam executivam potestatem referri posse videtur.”⁵

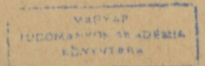
Maga a törvényki hirdetés pedig két mozzanatban illetve fokozatban jelentkezik. A kihirdetésre irányuló akaratelhatarozást tartalmazó kihirdetési parancsot követi ennek fogantatosítása. Előbbi az, amint a királyi felségjogok köze tartozik. Utóbbi más állami szervek feladatát képezi. A tevékenység természetét tekintve ez már tiszta végrehajtó tevékenység.

Amde a királyi jogkörben a Királynak a törvény létrehozását kifejező kétféle tevékenysége: a törvény szentesítése és a kihirdetési parancs kibocsátása nem elkülönülten hanem összefonódva együttesen jelentkezik a szentesítési és egyben

kihirdetési záradékban. Már Werbőczy előtt kiala-
 mült a záradékformula, amelyik lényegében 1848-ig
 alig változott, s ebben a formulában a Király a tör-
 vény tartalmát helyeslő és megerősítő & kijelenté-
 se után a törvény megtartását is rendeli s annak
 megtartását és fogantatás megtartatását & is igéri.

Később ez a parancsot tartalmára igéret
 még részletesebb fogalmában az összes alatta-
 lókhöz szól. & Miksa már a tisztviselőket kiemelve is
 említi, & s mindenkét kötelez, hogy a törvényhez tart-
 sa magát. Az illetékes tisztviselők kötelezése tehát,
 hogy a törvény végrehajtásáról gondoskodjanak, s az
 elősorban a kihirdetési parancsot fogantatásnak.

Így az a törvény záradékának: „megtart-
 juk és megtartatjuk” szava a Király végrehajtó
 hatalmára támaszkodnak, ezt Kovachich Márton
 György erősen hangsúlyozza a korok és rendek-
 nek Mátyás Király távollétében (1474.) alkotott dekre-
 tívával kapcsolatban: „Csodálatos - mondja -
 hogy Mátyás a jogait egyből mint igazságok elmonta-
 vidó Király, ennek a végrendeletnek a befűzésé-
 ben elűzi, hogy a rendek ezt a záradékot használ-

jak: mi magunk megtartjuk, s másokkal is meg-
 fogjuk tartatni. Magyaris éppen ez a záradék tartal-
 mára az erejét is lényegét a szentesítésnek, ami
 pedig a Király jóhőnébe tartozik. Hiszen a törvény
 megtartását csupán a végrehajtó hatalom biz-
 tosíthatja, már pedig ez a magyar alkotmány ér-
 telmében egyedül a Király kezében van. Így, hogy
 alkotmányjogi elméletünk abban a korban
 még nem volt eléggé fejlett, és ezért a törvény-
 hozás szövegszerűsége sok ingadozást mutat.

A Kovachich által említett ingadozása
 az alkotmányjogi fogalmaknak azonban önala
 is jelenthetik, mert az idézett záradék nem
 annyira a szentesítés erejét és lényegét (vim et
 substantiam) tartalmára, mint inkább a ki-
 hirdetési és végrehajtási akaratelhatarozást fejezi
 ki, hiszen Kovachich nagyon salálszerű megállapi-
 tása szerint is, „legum observantia non nisi
 per potestatem executivam procurari possit.”
 A szentesítés lényege azonban alapjában véve
 és elősorban törvényhozási (akaratelhatarozási),
 nem pedig végrehajtási tevékenység. Így a törvény

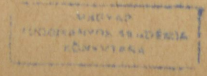
zaradikának Kovachich által Kiemelt névvel volta-
kippen a kihirdetési parancsot önti szavakba, vilá-
gasan mutatja a ^{1920-1944 közötti} jogi provizoriüm
törvényének szokásos kihirdetési zaradéka is:

"E törvények kihirdetését elrendelem, e tör-
vényeket, mint a nemzet akaratát mind
magam megtartom, mind másokkal is meg-
tartatom." Ha ezek a szavak a törvény szente-
sítését jelentenék, a szentesítési joggal nem bíró
Kormányzó nem használhatna azokat.

Lássuk ma most, hogyan és milyen szer-
vek által történt a Király végrehajtási paran-
csának jogautoritása.

A Kancellária útján történő kihirdetés

A Királynak az ő törvényhozó jogkörében
majdan a Kancellár (Később a Kancellaria) volt a
segédszerve, aki az országgyűlés határozatait
törvényként megszövegezte, s a királyi megerősíté-
s után megpecsételte. A Kancellár (Kancel-
laria) feladata volt továbbá a Király kihirdetési
parancsának jogautoritása is. Tekintettel
azonban arra, hogy a Kancellaria a királyi

akaratauk jogi önállóság nélküli, engedelmessé-
gére kötelezett végrehajtója volt: a Kancellaria
útján való kihirdetés tulajdonképpen azt jelentette
hogy a Király az ő kihirdetési akaratát maga fő-
gouatoritja, s így a kihirdetésnek ez a módja nem
nyújtott jogi birtosítékot a Kancellaria közremű-
ködésével kihirdetett alaki törvény alkotmányse-
rűsége mellett.

A joghatályú kihirdetés és az egyetemi körtü-
domásra korlátal körökti határvonal is elmosódott.
A kihirdetés lényegének fel nem ismerése, s az
egész kérdés elvi rendezetlensége mellett viszont
a főként a körtüdomásra korátal gyakorlati céljait
szolgáló eljárások igen nagy változásokot mutat-
tak, - amiről Iványi Béla okleveles adatai nyúj-
tanak széles szemhatáru is megbízható tájéko-
zatait. ¹¹

A vármegyék útján történő kihirdetés.

Ezen a terepen is nagy változás megindítója
volt a vármegyei önkormányzat fokozatos
kialakulása, aminek követhetvényeként
a törvények általános végrehajtó szervei: a

vármegyék (törvényhatóságok) vezető szerephez jutnak a törvény kihirdetése körül. Így valószínűleg a törvényhozásban a szent korona feje és tagjai között az az egyensúly, amit a szentkorona tanú diktál. A szentkorona feje szentesíti a törvényt és elrendeli annak kihirdetését, a szentkorona tagjainak helyi szervezetei pedig, mint a nemzeti autonómia decentralizált szervei, a királyi Kancellária által eredeti (másodlati) példányban megküldött törvények helyi kihirdetésével megteremtik az ezek gyakorlati érvényesülésének előfeltételeit.

A megyék útján való kihirdetés törvényi előírásával már a XV. században találkozunk, de nem mint elvi szabállyal, hanem mint a szóbanforogó dekrétum megküldését, illetve kihirdetését megszabó alkalmi rendelkezéssel.¹² Hogy azonban a XVI. század elején (1517.) már általában a vármegyék részére való megküldést tekintették a kihirdetés kötelező módjának, azt a Hármaskönyv szerzőinek az olvasóhoz címzett utószava (epilógus) kitérőtelenül teszi.

A vármegyei kihirdetési jogi tartalmának kialakulására erősen rányomta bélyegét alkotmányjogunknak szokásjogi alapvonása. De a körülmény ugyanis, hogy jogintérményeinket a szokásjog alakította ki és fejlesztette tovább, nem csak a jogalkotás külsőleges (eljárás) vonatkozásait befolyásolta, hanem a szokásjogi alapon kialakult jogrend szabályainak belső tartalmára és a jogalkotó elemek egymashözti kapcsolatára is éreztette hatását. A szokásjogi erőkérdésen keresztül jogintérményeink különleges szintet is zamatot nyertek. Hiszen a „lex non promulgata non obligat” olyan jogforrástani sarkizárság, amely az írott jogszabályokkal van közvetlen kapcsolatban, mégis sajátoszerű módosulást szenved a szokásjogra beállított jogszemlélet tükrében.

A magyarországi gyakorlatias felfogása — mint ezt Werbőczy olyan kifejezően állítja előtérülésként — csak egyetlen közvetlen jogforrást ismer, és pedig a szokásjogot. Törvényben, királyi kiváltságban és bírói ítéletekben egyaránt csak

a szokásjog kialakításának megindítóit látja. Amit ezekből a szokásjog magába foglal, csak az valóik élő jogga. ⁽¹⁴⁾

Jványi Béla kieleni az írott és nem írott jog közötti határvonalat: „A jogbizonytalanság Werböcny műveinek megjelentésével nem nagyon jött, mert azok e műveikkel az ország szokásjoga publikussá lön is, mégis ismeretlen maradt a törvényjog...” pedig az akkori jogszemlélet alapulvételével Jványi megállapításait így is fogalmarhatnánk: A törvényjog a szokáson keresztül vált publikussá. Vagyis a törvény céljának elérése csak azáltal volt biztosítható, ha sikerült azt bevenni a köztudatba, a nemzet jogi meggyőződésébe. „Azaz, hogy a meggyékny városknak a törvény szövegét megküldötték, a kihirdetés ténye még befolyerit nem mert... — ezt Jványi is hangsúlyozza - gondoskodni kellett tehát arról, hogy azt mindenki megismerhesse.” ⁽¹⁵⁾ Viszont a kihirdetést műnkajait meg kellett indítani azaz, hogy az erre hivatott hatóság a törvényt kézhezkapja, s annak végre-

hajtására köteleztesik. A vármegyék (törvényhatóságok) a király kihirdetési parancsát fogamatorító királyi Kancellária által részükre megküldött törvény alkalmazásba vételét a közigyelésükben történi felolvasással jelenték. Perze idegen nyelvű (latin), gyakran hosszadalmas és nehézkes törvényrövegek néps ilésben való felolvasása csak jelképes lehetett. ⁽¹⁶⁾ Tízta formáljogi tény volt ez. Megvalósította az előfeltételt annak, hogy a törvény a vármegye hatóságainak alávetett körben alkalmazásba véssek. Ha a kihirdetett törvény maga eltérő rendelkezést nem tartalmazott, a kihirdetés időpontjában azonnal hatályba is lépett. ⁽¹⁷⁾

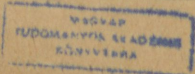
Hogy az új törvény megfellelően köztudomásra jsson, arról a vármegye a joghatályú kihirdetés után gondoskodott. ⁽¹⁸⁾ Ez aromban már nem tartozott a formáljogi kihirdetéshez. Viszont a törvénynek a szokásjogba való felmivódását nagyon elősegítette.

Ebben az eszmekörben a magyarorságot nem annyira az az inkább elmeleti kérdés érdekelt,

hozz a törvény alakilag mely időpontban tekin-
tetik létrejöttnek, hanem, hogy mely időpontban
folyik az bele az életbe? Samikor a gyakorlat a
vármegyék útján való kihirdetést állandósította,
ennek azt a jelentőséget tulajdonította, hogy a
vármegyei kihirdetés válik a materialis törvényerőnek
előfeltételévé.

Nem szabályozták azonban törvényeink
a vármegyék jogkörét abban a vonatkozásban, hogy
a törvény kihirdetése körül milyen kötelesség ter-
heli és milyen szabadság illeti a vármegyét? Az
idevágó irányműveket alkotmányjogunk szellemé-
ből kellett hát kikövetkeztetni, s itt a nehézséget
főképpen az okozta, hogy ennek más értelmezést
adtak egyrésztől a szentkorona tagjai, más-
részt a szentkorona feje. Már pedig éppen e té-
nyezők alkotmányjogi jellegének és működé-
sének önzhangjára volt felépítve alkotmányjogunk
egész épülete.

A szentkorona e részéből szüksegtől követ-
kezik az a közjogi szabály, hogy a szentkorona ösz-
szes tevékenységének közreműködésével kialakult, s

a szentkorona nevében és képviselőiben kijelentett
államakkarat felette áll a szentkorona helyi szerveze-
teiben kialakítható részszerű akaratnak, utóbbi-
nak tehát hozzá kell szólni az előbbinek. Vagyis
a vármegye köteles a törvényt kihirdetni, de vár-
megye nem bírálhatja felül a törvény helyességét,
haznem köteles azt alkalmazásába venni.¹⁹

Találomán fejtegeti Kovachik Márton György a
vármegye szerepét a kihirdetés körül annak társra-
lása kapcsán, hogy Zsigmond király a városok
kiküldöttjeinek 1405. évi gyűlésében²⁰ létrejött hatá-
rozatot a vármegyékben mint királyi privilégium-
mot kihirdetni rendelte, s jelentést kért arra
vonatközöl, vajjon nem történt-e a megyei gyű-
lésekben Kontradikció? Errel kapcsolatban megjegyzi
Kovachik: Mivel rá példán az országgyűlési törvény-
alkotásban, hogy a király valami hitelt helyet meg-
bírt volna, hogy a dekretum kihirdetése alkalmal-
mával hitelt eidemlő emberekkel küldjön a megye-
gyűlésre, hogy ezek tanúskodjanak és jelentést te-
gyenek arról, mit mondanak a rendek a kihirdet-
téssel kapcsolatban. .... Minthogy - mondja tovább

(a dekretümök)

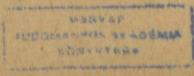
Kovachich - az országyűlésen királyi tekintély alá nem olvad egysejbe a királyi reuteritö a karutai-
a rendek által alkottatnak legkevesebb sem kell a vol. A formailag is külön jelentkező és a reuteri-
királynak aggódni anniat, mit fognak mondani téri záradékot helyettesítő királyi válasz (2. §. 1545.)
a rendek annak a dekretümnek a kihirdetésénél kifejezetten is megállapítja, hogy a király a hozzá
ami az ő hozzájárulásainkkal jött létre. ²¹ reuteritö végett felterjesztett artikulusokat csak

A szentkorona tanának azomban alapvető
titele az is, hogy a királyi reuteritö csak az ország-
gyűlésileg kinyilvánított nemzeti akaratot emelheti
törvényerőre. Már a mohácsi vér előtt reuteri-
téri záradékban hangsúlyozza a király, hogy:

"nos igitur ... praescriptos articulos de verbo ad
verbum, sine variatione et immutatione ali-
quali praesentibus insertos ... acceptamus, appro-
bamus et ratificamus." (1500 és 1504. dekretümök.)

A mohácsi vér után mégis a más alkotmányjogi
léghörhöz szokott, ²² s jörszt idegen tanácsosaitól
befolyásolt király feljogosítottnak érerte magát az-
ra, ²³ hogy a reuteritö végett eleje felterjesztett ország-
gyűlési végzésen módosításokat eszközöljön. ²⁴

Már az 1545. és 1547. évi dekretümök nél-
különik a magyar törvényfogalom alkotmány-
jogi lényeges kelleket: az országyűlési határozat

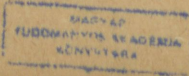
a király reuteritö a karutai-
külön jelentkező és a reuteri-
királyi válasz (2. §. 1545.)
megállapítja, hogy a király a hozzá
reuteritö végett felterjesztett artikulusokat csak
his változtatásokkal (paucis diu taxat mutatis)
hagyja jóvá, - a válaszában a királyi válaszok
egészén más rikon monognak, mint az ország-
gyűlési határozatai.

1588-tól kezdve egyre szűribben ²⁵ ta-
lálkozunk ezzel a jelenséggel. 1603-ban a prá-
gai udvari kamara már azt javasolta, hogy a
király saját hatalmából boldjon a végzésék köze-
lyan pontot, amelyről a rendek nem is határoz-
tak. Hogy ez egyelőre elmaradt, csak annak volt
köszönhető, hogy a magyar kancellária titkára
a prágai udvari kamarához 1603. április 7.-én
küldött írásában kifejtette, miszerint a végzésben
már beunlevő egyes cikkeket "Kijavítani" azok-
hoz valamit (záradékot) hozzátenni vagy éppen
azokból valamit kihagyni szokásban van, de
arról nem tud, hogy valaha olyan változtatást

ennek nevében követeket küldött Belgiojoso szentkorona mindket leányörvének egyike
 Kassai főkapitányhoz, oly nyilatkozattal, hogy órádott akarata jelentkezik-e? Hiszen az arany-
 a közlebb lefolyt országgyűlés végrendeimébe ulla záradék kifejezetten megadta az ellenal-
 áhul becsüsztatott XXII. te. a többiek kötelező erási jogot a király alkotmányértő rendelkezési-
 jét is elemezettette, s hogy az északkeleti vármécl szemben, s ha a várméclre a kihirdetés meg-
 gyek ennélfogva nem érik magukat kötelező adásaival megakadályozta a fejedelmi ön-
 zetteknek a felajánlott pénzsegély befizetésére, ígynek a törvény formái alá csempészést, s így
 s az igéit hadak lábon tartására. ^{27.} módon az elő jogba (jūs vigens) való felszívó-

Alkotmányjogunknak a szentkorona társait ezzel éppen a nemzeti örendelkezés orszá-
 nára támaszkodó alapelvei olyan mélyen voltak os szervének jogkörét védte és birtosította.
 begyökerezve a nemzeti jogerzetbe, hogy ezzel Sőt bekintettel arra, hogy az országgyűlési
 szemben meg a törvénybe is hiába iktattak betanúeszközök szabadsága a nádor, illetőleg
 olyan tilalmakat, amelyek az alkotmánytípra személynök elvölsege mellett nem volt megfe-
 útjait akartak könnyebben járhatóvá tenni. lelően birtosítva minthogy továbbá a szava-
 Alkotmányjogunk szelleméből következett ugromatok értikelésnek jogi rendszerlenség ^{28.} kö-
 hogy a várméclre az alkotmányszerűen létrevetkezében a kimondott határokat sem fedte
 jött törvény kihirdetését nem tapadhatta meg, sűrűségben a ház, illetőleg az országgyűlés a-
 joga volt aronban a várméclnek a kihirdetéseit - az e tereu szerzett szomorú tapasztal-
 tes kapcsán a törvény létrejöttének alkotmánylatok bizalmatlanságot előrentettek és kételet in-
 szerűségeit vizsgálat tárgyává tenni, első sorban masztottak a törvény alkotmányszerűsége iránt
 abból a szempontból, vajjon a törvény formái meg olyankor is, amikor pedig a királyi megerő-
 jáiban hoznak küldött rendelkezésben valóban sítés valóban az országgyűlés által szentelés

ala terjesztett országos határozatot emelte törvényerőre.

A bizalmatlanságnak ebben a fejto léghőköri, s a jogkörök pontos körülírásának hiányában persze az is előfordult, hogy a vármegyék a törvények kihirdetésének illetőleg alkalmazásba vételének megragadásával kapcsolatban olyan igények hangztatásával is érveltek, amelyeknek nincs alkotmányjogi alapjuk. Így az 1662. évi pozsonyi országgyűlés után 13. felvidéki vármegyére visszaküldötte a törvényeket azon kijelentéssel, hogy azokat soha érvényeseknek el nem ismerheti, mivel az evangélikus rendek beleegyezése nélkül hozattak.²⁹

A király és a nemesség között így módon felmerült ellentétet kiegyenlítése a nádor feladatát képezte. Az 1485. VII. sz. rendeli, hogy ha valamikor a király és az ország között viszály vagy egyenlenség találna kármadni, a nádornak tisztánél fogva közbenjárónak kell lennie s köteles közbe lépni és őket egész tapintattal, gondossággal, minden igénykerettel és bü-

zéséggel hűségesen kibikitenie."

Ita azután az ellentéteket békei úton feloldani nem lehetett, ez esetben a nemzeti szűrenitás két egyenrangú tényezőjének erőmőkörére mondította el a holt pontról az államiélet megrakodt szekerét. Ami persze legtöbbször nem közvetlenül,³⁰ hanem csak távoli kihataiban vezetett az alkotmány szabályainak érvényesüléséhez, vagy legalább megerősítéséhez.

Az alkotmányt és szabadságot minden érték fölé helyező magyarság az alkotmány védelmének a végső fegyveres módját is törvények tartotta, s ezen az aranybulla ellenállási rendelkezésnek törvényi úton (1688:IV.) való eltörlése sem változtatott, mert a nemzet az általános jogelvek alapján - vim vi repellere licet³¹ - továbbra is feljogosítottnak tekintette magát megragadott alkotmányainak megvédésére. Rakóczi harcait s az 1848-as küzdelmet az 1688:IV. tc. meghozatala után is minden magyar a nemzet jogvédő harcának, sőt a nemzeti becsület vitathatatlan parancsának tekintette.

Az országgyűlésen történo kihirdetés.

A varmegyei kihirdetés mellett, már Werböczy korában, egyes törvényeink arról is rendelkeznek, hogy a törvény szövege az országgyűlésen is felolvastassék.³² Ezek a rendelkezések azonban szintén nem elvi szabályt állapítottak meg, hanem csak azokra a dekretumgyűjteményekre — a Kármaskönyv kiadására vonatkoztak, amelyek a törvényhórási megbízása alapján abban az időben készülőben voltak s az országgyűlésen való felolvasás elrendelésé is nem mint kihirdetés jelüt kezelt, hanem inkább azt célozta, hogy az összejűjtött és kiigazított³³ dekretumok megbizhatósága és az előjoggal való összehangja ily módon az országgyűlés által ellenőriztessék. Inkább koncertacio (egyertetés) volt ez, mint kihirdetés. Hiszen az említett dekretumok az országgyűlési vonatkozó teendőinek sorrendjét úgy állapítottak meg, hogy a felolvasás előre meg a királyi megerősítést (perlecta facere et perlecta confirmare, 1514: LXIII. tc.), — vagy

ismét hogy a felolvasást kövesse a meqvitatas is a szükséges módosítások keresztűlvitelé, ezt kövesse a megerősítés, s végül a megyek részére való meqküldés (1550: XI. tc. 3-4. §. és 1553: XV. tc. 2. §.); — vagy éppen hogy a király a gyűjteményt az országgyűlés hozzájárulásával publikálja is erősítse meg.³⁴ (Publicare et clementer confirmare. 1563: XXX. tc. 3. §.)

Az országgyűlésen való felolvasás ebben az időben már csak azért sem erősödhetett a joghatályú kihirdetés rendszerinti és kötelező formájává, mert az 1498: I. tc. a nemesség tömeges meqjelenésének birtorítása céljából rövid időben szabja meg az országgyűlési időtartamát,³⁵ amely idő elteltével a nemesség tömegei szétoszlottak, s csak kevés számú megbizottak hagytak maguk helyett, hogy a határozatoknak az országgyűlési szétoszlása utáni meqnövegezésében résztvegyenek.³⁶ 1526 után az országos zűrzavar kora éppen nem segítette elő a törvények kihirdetése körűl egyöntetű gyakorlat kialakulását.

Janos kiraly egyik-törvényéről tudjuk, hogy azok még az országgyűlési folyamata alatt nyertek megerősítést, s ugyanakkor felolvasattak és kihirdetettek. Így az 1527 márciusában és 1530 februárjában tartott budai országgyűlések végzéseivel. ³⁷ A Habsburg királyok azonban nem így jártak el. ³⁸ József Gyula ³⁹ és Csékey István, ⁴⁰ Fraknoi Vilmos ⁴¹ adataira hivatkozva megállapítják, hogy 1526-tól kezdve a XVI. század folyamán egyetlen törvény bemutatása sem történt az országgyűlésen. Erre lehetőséget ad a sorozatos visszaélések, hogy a törvények nem az országgyűlési által előterjesztett szövegben, hanem kisebb-nagyobb változtatásokkal nyertek később szentesítést.

A XVII. század folyamán tovább romlott az alkotmányjogi helyzet. A király és az ország közötti ellentétek nem enyhültek, a rendek közötti vallási ellentétek még jobban kiéleződtek, s így a szentkorona tevékenységére és összehangzatos működésére felépített alkotmányjogunk nem tudott érvényesülni.

sülmi. Az ellentétek áthidalhatatlan volta következtében a törvényekben gyakran nem az összehangba olvadt nemzeti akarat jutott kifejezésre, - inkább a törvényhozás egyes tevékenységének elsősorú taktikai ügykedése segítette hozzá a törvény formájához azokat a fejlődési akaratjelzéseket, amelyek úgy tartalmuknál fogva, mint a törvény létrejöttének módja miatt is nem megmentővé, hanem elégedetlenséget, elkeseredést és ellenállást váltottak ki. Több, mint egy évszázadon át a nemzeti akarat nem annyira a törvényekben, mint inkább a szabadságharcokban jutott kifejezésre.

Az alkotmányjogi helyzet javulása a XVIII. században veszi kezdetét. A szabadságharcok elhűlnek, a király és az ország közötti közelség és megértés jelei mutatkoznak.

Az 1723. évi trónörökös törvények is nyugodtabb és biztosabb fejlődési alapjait rakják le. A fejlődés művelésének és alkotmányjogi jelentőségének megvilágítása céljából

ra kell itt mutatniunk rendi törvényhozá-
sunk egy olyan sajátosságára, ami a szentho-
rona tanának alap gondolatával van kapcsolat-
ban.

1848 előtt Királynak és országgyűlésnek
a törvényalkotó munkában való közös
összefordulása abban is kifejezésre jut, hogy
az államkormányt kialakításra a szűvevény
akaratképzés kit főtevényezőjében nem külön-
külön megérve, hogy azután az eljárás
végen összetalálkozás és megállapítások
hárem elejétől végig közös munkában,
folytatólag egymáshoz tartóan alakítja ki
a közakaratot. Mindegyik tevékenység a
részakarataik teljes összehangolását célzó
közbeneső akaratkielentései egy-egy lépést
képeznek a másik tevékenő részére, ami
a maga választásában egyrészt tudomásul
veszi és megállapítja azt, amiben akara-
taik már összeharponba szimultak, (a későbbi
törvény egy-egy moráldarabja) másrészt
próbálja az összehangolódást tovább fejlesz-

teni a törvény olyan részleteire, ahol eddig
még nem jutottak egyetértésre.

Ezen az alapon alakul ki részleteiben a szentho-
rona tanának alap gondolatát képező teljes egyen-
gység és elválaszthatatlan összefordulás jegyében ren-
di országgyűlésünk törvényalkotásának szokásos
menetrendje, amelynek jelentősebb állomásai így kö-
vetkeznek:

Az országgyűlésnek a követi utasítások szem-
meltartásával készült, s a szerelmeket és kíván-
ságokat (quæramina et postulata) összefoglaló elő-
terjesztéseire (repræsentationes) a királyi elha-
tározások (resolutiones regiae) adják meg a vi-
laost. Az érvelésnek és meggyőzésnek ezen az
útján jutnak el a tárgyalások (tractatus) az
akaratösszetalálkozás egyes mozzanataihoz. Az
előterjesztések azok a részek, amelyek előzetes ki-
rályi hozzájárulást (benigna annuientia)⁷⁵
nyertek, ezzel fokozatosan nyugvópontonra
jutnak. Amikor a tárgyalás alá vett egyes kér-
déseken a meggyőzés vagy létrejött, vagy en-
nek meggyőzési nyíltsággal lett, akkor

— az országgyűlési végén — kapja meg a horvát törvény első formáját, és pedig úgy, hogy az alsóháza grémiumát alkotó királyi tábla ítelőmesterei meg-
szövegezik az egyes törvénycikkeket (articuli) ⁴⁶ és a már előzetes királyi hozzájárulást nyert, s az annak elnyerését meg remélő törvényekkel össze-
állítják, s bevezetéssel (praefatio) látják el. Ha ez a szöveg mindkét ház hozzájárulását elnyerte,
következik az országgyűlési és a királyi törvényal-
kotásnak irányműve akaratainak egyetértése (con-
certatio) és pedig a két tábla által kiküldött
bizottság (negociolaris deputatio) és a királyi
Kancellaria közreműködésével. ⁴⁷ Így áll elő
a törvényhozás két tényezője akaratösszetétel-
kozásának újabb körben való megújulására:
a törvénycikknek egyetértett és a két ház elégyes-
ülésében hiteltett szerkezete, amelynek a ná-
dor és a hercegprímás által aláírt szövegét ⁴⁸
az országgyűlési műtőlja be a királynak, kérve
az országos határozat törvényként szentesítését.

A mohácsi részt követő két évszázadon át
az a gyakorlat alakult ki, hogy a király a szente-

sítésre felterjesztett országos határozat (concliu-
sum diaetale) átvitelével kapcsolatban néhány
elismert és dicserő szóval illette az országgyűlési
működését, s ennek eredményeit, s csupán ez
a királyi kegyes megyilathozás ⁴⁹ nyújtott vala-
melyes támpontot a szentesítés kiállításaira. É-
gyébként az országos határozat átvitelét után
a király rendszerint arannyal becskesztette az
országgyűlést, amely ilyenképpen nem vett tovább
részt a törvény létrejöttének végző mozzanatai-
ban.

A szentesítés alá terjesztett országos határo-
zatot a királyi Kancellaria öntötte királyi
végrendelet (decretum regis) alakjába, amelynek
bevezetésében a király találatos ital arra, hogy
a Karok és rendek, a mi Kezelmény hozzájárulá-
sával ⁵⁰ végzett alábbi törvénycikkeket terjesz-
tették elfogadás, helybenhagyás és megerősítés
véggett Felségünk elé, — a decretum záradékában
pedig megállapítást nyer, — ezáltal már végle-
ges formában — a megerősítést kérő országgyű-
lési és a kérelmet bejuttató királyi akaratainak

teljes összehangzására az ünnepekhez szentelésnek daqilyornu halmozott szinonimáiban.

A törvények záradékában jelentkező kihirdetési parancs jogszabályait a királyi Kancellária feladatait képezte. A király által szentelt törvények megfelelő számban elkészített s a király, a magyar kancellár, s a Kancelláriai illetékes előadó rajátkerü aláírásával ellátott eredeti (másodlati) példányait a Kancellária hiteljes pecsét alatt (sub authenticis sigillis) küldötte meg az országrészekre meghívottaknak, amely eseményekkel a törvény formái létrejötte befűrészt nyert.

Az alaki törvényerő tehoit a királyi Kancelláriából való szétküldéshez fűződött. A törvényeket végrehajtó vármegyékben törtéző kihirdetési csűpan a törvények helyi alkalmazásba vételének (vis obligativa) volt előfeltétel⁵², ami az egyseges állam egyseges törvényeinek egyidejű és egyseges alaki létrejöttét nem érintette. Hiszen, ha a törvény alaki létrejötte a vármegyei kihirdetéshez fűződött volna, akkor az

egyik vármegyében már kihirdetett és alkalmazásba is vett törvény. Szűljadonképpen még nem is volna érveyes, mindaddig, amíg a kihirdetési az ősrés törvényhatóságokban megtörtént.

A XVIII. században megindult új gyakorlat a törvényhozás két tényezőjének összeműködését a törvényhozó munka két végző mozzanatára: a szentesítésre és kihirdetésre is kiterjesztette, ami a szentkorona tan fűkorott érveyesülését jelentette. Ennek az új gyakorlatnak a körvonalai már az 1723. évi dekrétummal kapcsolatban mutatkoznak.

Miután magyaris őfelsége az ő örökös tartományainak örökös rendjét tartalmazó házi törvényt az egyes tartományokban külön-külön kihirdettette⁵³, silyt helyezett arra, hogy az alkotmányozás megalkotott magyar törvény örökös törvény létrejötte is, a legnagyobb nyit. városságot birtorító nádor, vagyis az egyes országot megszemélyesítő országhűles szűne előtt lausítottanak.

Ezért a király szűnyében eljáró Hahremberg

gróf királyi biztos 1723. július 2-án - az országgyűlési berekerítése előtt - a trónörökös törvényeket is tartalmazó szentesített dekretumot az országgyűlési ünnepélyes elegyes ülésében bemutatta. Abban a jelentésben, amit Stahrenberg gróf megbízatásának teljesítése után a királyhoz intézett, megállapítja, hogy feladatát a szentesített törvénynek az elő szokás szerinti nyilvánosságára hozatala képezte, továbbá, hogy a rendeket előzetesen értesítette, hogy a következő napon közöttük megjelenne a király megbízásából az országgyűlési befizetést kitűzendő, s egyben az „öfelsége által kegyelmesen szentesített törvényeikkel” mekkorátumjandja, hozzá azok kihirdetésének. Az átumjandja pedig így történt, hogy a királyi biztos a szentesített törvényeiket a hercegprímásnak adta át, akitől nyomban átvette azokat az ország nádora.

Az országgyűlésben promulgált törvénynek a hatálybalépéséhez, vagyis a materialis törvényerő eléréséhez még a törvényhatóságokban való kihirdetésre volt szükség. Világosan kitűnik ez

a m. kir. udvari kancellária és a cs. k. udvari kamara között az országgyűlési berekerítése után megindult - a szentesített dekretum nyomtatási költségeinek fedezésére vonatkozó - levelváltásból. A m. kir. udvari kancellária megállapítja a teendőket, hogy l. i. a szokott módon nyomtatott és öfelsége aláírásával és pecsétjével hitelteltet törvények az ország összes - ezen országgyűlésre hivatalos-rendői részére való megküldéssel közzétételnek (sicque publicari); a cs. k. udvari kamara pedig arra való tekintettel sürgeti a szentesített törvények megküldését, mert a törvényekben elhatározott közzététel iránti rendelkezések (l. i. az adók behajtása) tárgyában minél előbb intézkednie kell.

A szentesített törvénynek az országgyűlési elegyes ülésében történi ünnepélyes bemutatása (solemnis editio) a XVIII. század folyamán alkotmányjogi szokása erősödött: a törvény alkotmányos létrejöttének előfeltételévé vált, ami a szentesítési jog jellegét illetőleg is éreztette hatását.

Az új gyakorlat kapcsán a törvényszentesítés megkezdte az országgyűlési bevégzett munkáján

a szentesítés kapcsán, a megalorítás szándékával helyesli. ⁽⁶²⁾

Az országgyűlési beemutatas a bensőleg kiadott kült akaratelhatározásnak ezt a végrehajtási célszót tartalmazó magvát tovább fejleszté, s a szentesítési záradékban benne rejlő kihirdetési parancsmal tovább vinni a megalorítás felé. Amint az országgyűlés a szentesítés alá terjesztett határozatnak az előzavában a királytól kérte, hogy öfelseje a felterjesztett cikkelyeket jóváhagyja, s azután mind maga megtartani, mind mások által megtartatni méltóztaték, ⁽⁶³⁾ ennek a kérésnek teljesítését a király a szentesített törvény beemutatasával az országgyűlési színe előtt bejelenté, egyben a nemzeti képviselő országgyűlés útján szavait arakhoz is inteni, akik a törvényi akarat erveimérséje céljaiból szükséges további lépéseket az alkotmány értelmében megtenni kötelesek.

A szentesített törvény országgyűlési beemutatasának ezt a célszót az országgyűlési gyakorlat hamarosan alkilap is kifijezésre juttatta azáltal,

hogy a szentesítéssel össrefonódva jelentkező kihirdetési akaratkihirdetés (kihirdetési parancs) fogalomtörítését az előbbiektől elkülönítette. Már az 1751. évi ⁽⁶⁴⁾ majd az 1765. évi ⁽⁶⁵⁾ dekretum kihirdetéseivel szembenünk az az eljárás, amely az országgyűlésnek 1791-től kezdve szerkesztett hivatalos diariumaiban és aktaiban mint következőteresen betartott egyöntetű gyakorlat jelnezik. Az apró eltérések a lényegét nem érintik. Ezerről rendi országgyűléseink utolsó századában a törvény szentesítése és kihirdetése a következőképpen történt:

Az elvöksej közli az országgyűléssel, hogy az öfelseje által megerősített törvényeknek kihirdetése végett (pro publicandis, regia sanctione jam munitis legibus) utolsó országos gyűlés fog tartatni. ⁽⁶⁶⁾ A Kancellaria intimatuma pedig a király meghagyásából hivatalos az országgyűléssel, hogy a felterjesztett artikülusok királyi szentesítést nyertek s ezeket törvény formájában kiaditva mellékelten csatolja. A szentesítés kapcsán gyakorlatban fordulnak elő kisebb

változtatások a szentesítés alá terjesztett országos há-
lározaton - leginkább egyes rendelkezések, szöveg-
résznek vagy éppen egész artikulusnak kikapcsolása,
de erről a Kancellaria az országgyűlést a módori-
tások pontos megjelölésével kellőképpen értesítette,
s az országgyűlés az e cíbra kiküldelt bizottság
javaslata alapján ezt tudomásul vette, illetőleg
elfogadta s így lehetővé tette, hogy a törvény min-
den részletében királyi országgyűlés egybehangzó
akarataként jelentkezhesek. ☺

A megjelölt időben az országgyűlés testületileg
megjelenik a király előtt - Porcsomban a királyi vár-
ban⁶⁸ s a szokásos üdvözlések után a király felol-
vassa az országgyűlést leerekerítő trónbeszédet,
s ehözben a Kancellar által neki átnyújtott a meg-
erősített dekretumot tartalmazó levélbontókat a
 nádornak, mint az országgyűlés elnökeinek adja át
e szavakkal: "Tabulas legum jam nostra etiam
sanctione firmatarum Dilectioni Vestrae isthic
consignamus etc." ☺

Hoag a szentesítést voltaképpen a király által
megerősített dekretum országgyűlési beemittatása

valósította meg, mutatja az 1796. országgyűlési
zárvételeinek [1796 dec. 10.-ki 18 ülés] diariuma
(51. l.): "Universis regni statibus congregatis ut arti-
culorum jam suae majestati sacrotissimae porrec-
torum sanctioni interessent... etc. Magyarilag
az 1807. évi diarium (839. l.) a dec. 15.-in tartott
95. üléseiből ezt jegyzi fel: "az ország nádorspánnya
az ország rendének tudtára adta, hogy mivel
öfélége ezen országgyűlés alkalmatosságával
hozott törvényeket meg ma a szokott mód szerint
meg akarja erősíteni, az ország rendjei menyge-
nek által a királyi várban levő nagyobb palotába.
Ez megtörténvén, a király az országgyűlést bercken-
tő beridiben adta tudtúl a szentesítést: "Non
sine satisfactione denique legibus in commune
enolumentum vergentibus, nobis per dominos
SS. et OO. propositis, benignum praebuimus as-
sensum... Ipsi (sc. comitis jam nunc finem
imponentes, Dilectioni Vestrae (s. nádornak)
articulos sanctione nostra munitos tradimus."

A szentesítést lefejező ettől a cselekmény-
től térben és időben elkülönítve jelentkezik a

szentelési záradékban kifejezett kihirdetési parancs jogánatoritain. A gyakorlat következőképpen alakult ki:

Miután a nádor a királynak köszönetet mondott, a király távorik, az országgyűlés pedig visszatért a rendek házába. Itt a főrendek termében tartott elegyes ülésben a nádor felbontja a szentesített törvény tartalmáról beszéltet, s azt ítélmestere által felolvastatja. A felolvasás jelképes: a királyi dekretumnak csak a bevezetése és záradéka olvastatnak, magából a törvényből csupán a szentesítés alá terjesztés után történt változtatások. A változatlanul maradt - s így az országgyűlésben már a felterjesztés előtt négy felolvasott - néznek újból felolvasását az országgyűlés határozata - az idő rövidségére is hivatkozva - mint felesleges mellőzni szokta. ²²

Az a felolvasás egészen más jelentőséggel bír, mint a törvénytervezetek az országgyűlési benyújtást megelőző összedolgozása és approbálása. Az országgyűlésben már hivatalosan benyújtott, szentesített törvénynek az országgyűlési elegyes ülésben való felolvasását nevezik az országgyűlés

irományok publikációnak, ²² az a törvény joghatóságy kihirdetése, az egész nemzeti színe előtt, hiszen már az 1435 évi dekretum bevezetésének 3. §-a szerint az országgyűlésre összereseglett karok és rendek - a távollavók egész hatalmát is gyakorolva - az ország egész testét képviselik. (Totum corpus requi, cum plena facultate absentium, representantes. V. ö. az 1486: LXXVIII. tc. 2. §-át is.)

A XVIII. század folyamán kialakult s 1848-ig követett ez a gyakorlat ²³ szükségképpen maga után vonta, hogy megváltozott egyrészt a királyi kancelláriának, másrészt a vármegegyeknek szerepe, illetőleg közreműködésük jogi jelentősége a törvények kihirdetése körül.

Amíg előbb a törvény alaki létrejötte akkor fejeződött be, amikor a szentesített törvény a fejedelmi önelhatározás belterületénél: a kancelláriából kikerült, vagyis az országgyűlésre meghívottak részére szétküldött - most a törvény a fejedelmi önelhatározás belterületéről az országgyűlési ünnepélyes benyújtással kerül ki, s a törvényho-

zás folyamata ezzel, illetőleg a bemutatást
nyomon követő felolvasással (publikációval)
közül. Király és országgyűlés együttműködése
és egyenjogúsága a törvények alkotásában
csak így vált teljesé, mert most már az ország-
gyűlés munkája nem ért véget az országos
határozatnak királyi szentesítés alá terjeszté-
sével, hanem a királyi szentesítés az ország-
gyűlésben történt befejezése után a kihirdetés
is az országgyűlés közreműködésével történt.⁷³

Ezzel előtérbe jut az alaki törvényerőnek
az a kérdése, amit eddig, - a magyarországi gra-
ndolatis jogszemléltetésnek folyamánaképpen -
a vármegyei kihirdetésihez fűződő materiális
törvényerő teljesen eltakar az érdeklődés elől.
A szentesített törvény most már a nemzeti
autonómia országos szerveinek közreműködé-
sével jelenik meg az egész nemzetiség előtt,
s ekként válik publikussá. A törvény kihirdete-
si záradékában jelentkező kihirdetési parancsot
maga az országgyűlés fogadta el, s a szente-
sített és kihirdetett Kisz. Törvényt a nemzet

most már az országgyűlés kezéből veszi át.
Az országgyűlés így a király törvényki-
hirdetési felségjogának részesevé válik. Az országgyű-
lés törvényhozói jogkörének esetlegesen te-
hát ebben a vonatkozásban is ⁷⁴ kiforrotta
magát, úgy a királlyal, mint a törvényha-
tósággal való viszonyában.

Pár a vármegyei kihirdetésihez soha
sem fűződött az alaki törvényerő, mégis
ennek az országgyűlési kihirdetésihez kapcsol-
talan természetesen is visszahatótt a me-
gyei kihirdetésihez is, s módosította annak
jogi megítélését is jelentősen. A törvények
országgyűlési bemutatásával és kihirdetési-
vel kapcsolatban ugyanis maga az ország-
gyűlés vette ellenőrzés alá, hogy az előtti tör-
vény formájában bemutatott akaratki-
jelzés alkotmányos-e törvényként kihirdete-
tő-e? Maga az országgyűlés állapította
meg, vajjon a szentesített szöveg - betoldás,
kihagyás és változtatás nélkül - teljesen egye-
zik-e az országgyűlés által elfogadott, és

szenesítés alá terjesztett országos hatáskörrel?
 Azaz a vármegyéknek az országgyűlési törvény-
 hozó jogkörét a királyi önkénykedéssel szem-
 ben védő, fentebb vázolt alkotmánybiztosító
 szerepe elmosódott, s jöreszt tárgyátalanná vált,
 a vármegyék, mint a nemzeti autonómia
 helyi szervei most már nem lehetnek hivat-
 ra arra, hogy a nemzeti autonómia orszá-
 gos szervét ellenőrizzék, s az általa szabá-
 don és rendszeren fogantatott kihirdetést
 felülbizálják.

A vármegyei kihirdetés ilyenképpen merő
 formalitássá vált. Jogi jelentősége arra
 szorítkozott, hogy rögzítette a törvény ha-
 tálybalépésének időpontját, amelytől kezdő-
 dőleg a vármegye kormányzati, bírói és
 közigazgatási szervei az új törvényt alkal-
 mazásba veszik. A kétszeres kihirdetés azom-
 ban így is zavarólag hatott, s hovatovább
 a "materialis törvényesség" is az országgyű-
 lési kihirdetéssel kerül kapcsolatba. Műtat-
 ja ezt a Frank Ignác által felvetett és

megoldani kívánt nehézség: „A kétszeres
 kihirdetés miatt pedig azon kérdés is támad-
 hat, ha valaki kedvesre törvényével elni
 kíván valyon teheti-e azt a második ki-
 hirdetés előtt? Ezre azt lehet felelni, hogy ké-
 tes esetekben a törvény kegyelmét inkább terjesz-
 teni kell. (Favores legimus ampliandi, odia restrin-
 genda sunt)”.⁷⁵ A törvény értelmében szerint azomban
 a rendi kormány végéig a vármegyei kihirdetés ma-
 rad irányadó a törvény hatálybalépése szempontjából.⁷⁶

A törvényesség hitelesége.

A törvény kihirdetésével kapcsolatban
 még egy kérdés merül fel: a törvényesség hite-
 lességének kérdése.

A kétszeres kihirdetés korában eredetinek
 és hitelesnek tekintetűt ugya a szenesítés aktus
 befűréséklppen az országgyűlésen bemutatott
 és meganott nyomban kihirdetett törvényesség,⁷⁷
 valamint az a szöveg is,⁷⁸ amelyet az előbbitől,
 nyomtatás útján sokszorosítva, — a Kancellária
 a törvényhatóságoknak további kihirdetés végett,
 eredeti aláírásokkal (Király, Kancellár, illetékes

Kancelláriai előadó), hitelus pecset alatt meg-
küldött. *Authentica expeditio... fidem exem-
plaribus conciliat* - mondja Kovachich.⁷⁹

Alkotmányjogunknak fentebb várt 120-
kás jogi alaptermeirete aromban a törvény-
szöveg hitellességének kérdését is jelentősen elsi-
merzte azáltal, hogy a rendi korszakban a 1791-
korlati jogelvet a *Corpus Juris* szövegét vette ala-
púl és akkor igazodott. A törvények a *Corpus
Juris*on keresetül váltak elő joggá.

Igaz, hogy a törvényeknek magánosok
szorgalmával összehordott, s 1628 óta *Corpus
Juris*-nak nevezett gyűjteményét irott jogfor-
rás soha sem ruhásta fel köztékintéllyel. Nem
teszi ezt Mária Terézia 1743.-ki kiváltságlevelé-
sen,⁸⁰ amelyik a *Corpus Juris* kiadásának jogát
- 40 esztendőre terjedő kizárólagossággal - a jersu-
ita rend nagyszombati akadémiájának nyom-
dájára ruhásta,⁸¹ hogy ezzel a kiadás lehetősé-
gét anyagilag alátámassza.

A *Corpus Juris* köztékintélye azon ala-
pült, hogy a nemzet ebből a törvénykönyvből a

maga öblamalkoló geniussának szavát hallotta
kicsendülni. Benne találta egyútt az alap-
kat, amelyekben lábat megrövelve, s azon érveket, ame-
lyeket hangzatosra megrövelte sokat fenyegtetett, de
mindig feltve örökött függetlenségét és alkotma-
nyos szabadságát. Ezért ragaszkodott görcsösen
a *Corpus Juris*-nak nemcsak tartalmához, de még
a szavaihoz is.

És hiába mutatták ki a nagyérdemű Ko-
vachichok levéltári kütatásai, hogy a *Corpus Juris*
összeállítói nem az eredeti hiteles törvény-
szövegeket vették alapul,⁸² hogy a gyűjteményből sok igazol-
ható törvény-
szöveg kimaradt, mások viszont meg-
csönkítva vagy eltörzítve közöltettek, s a sajtó-
hiba is sok,⁸³ - hiába igazolták a logikai szük-
ségszerűségét annak,⁸⁴ hogy hányasának ki a
gyűjteményből az oda nem tartozó, országyülen-
törvényeknek nem tekinthető szövegek, viszont
tétessenek vissza a törvényeknek kellőképpen
igazolt helyes és teljes eredeti szövegei, - mind-
ez a sok helytálló és okos érvelés sem tudta elon-
latni az aggodalmat a *Corpus Juris* megrövel-
tett

szövegének megdolgoztatásával szemben, s ebben a vonatkozásban valóban meg volt a teljes egyértelműség a szentkorona önzés tényszerői: a szentkorona tagjai és a szentkorona feje, s ennek hivatali szervezete között. A nehéz munkával kiegyensúlyozott jogrend megfontolásának veszélye minden tényszerőt felsorakoztatott a Corpus Juris tervezett átfejtése ellen.

Már Mária Terézia 1743.-ban kelt fentemlített kiváltságlevelé mutatja a Corpus Juris érintetlenségének irányelvét. A jogi körmegegyezés és ugyan a Corpus Jurisnak csak a törvényes szövegeit tekintette irányadóknak, s ezt a jelleget soha sem torzította ki a kiadók által hozzászárított magyarázatokra, jegyzetekre és utalásokra is, mégis az 1743.-i kiváltságlevelél azt is kikötötte, hogy bármiféle jegyzetnek az újonnan felvételéhez a kir. helytartótanács előzetes engedélye "kieszközlendő".⁸⁵

Kovachich Márton Györgynek 1796-ban beadott kérvényére is a Kancellária azt a határozatot hozta, hogy a Corpus Juris új kiadása csak a

regi szöveg bármily változata nélkül történelhetik, s csupán az időközben alkotott új törvények csatolhatók, egyébként akkor semmi hozzá nem adható, abból semmi ki nem hagyható, egyedül a nyitvanyaló sajtóhibák kijavítása engedtetik meg, de ez is csak úgy, ha az előzetesen a helytartótanács felülvizsgálata alá bocsáttatott, s általa engedélyeztetett.⁸⁶

Ugyanígy Kovachich Márton Györgynek 1803-ban beadott újabb kérvényére vonatkozólag helyesen is közzégyűjtéseket keltve állapítja meg a helytartótanács, hogy a törvényeknek a régi érveint viszonyára, vagy a szokás által elfogadott szöveget⁸⁷ helyesbítései csak a törvényhozásnak áll jogában, s az eddig általánosán elismert és szilárd szabályt megváltoztatni és a hatóságokata megzavarodásai és kaphodásai veszélyének kitérni nem szabad.⁸⁸

Ugyancsak nagyon helyesen állapítja meg a kir. Kancellária is, hogy ha Kovachich ez újból a következő országgyűléshez fordul, ha ei amennyiben a kir. Kancellária is rendelék a tervezett munkát

partolják és öfellegetésül is javaslatba hozták, ak-
kor lehet majd megfelelően intézkedni. 89.

Minderekből kitűnik, hogy a legfőbb kormány-
székek is a Corpus Jurisban leközölt törvény-
szöveget a gyakorlati jogélet szempontjából az ere-
deti hiteles törvény-szöveg föli helyették, mert
egyrészt a Corpus Jurisban felvett törvények
eredeti szövegeinek tervezett visszaállításában
az addig általánosan elismert és szilárd norma
megnyugtatásának, s a hatóságok meggyőződésének
vezérlőét látták.

másrészt mert az eredeti hiteles törvény-
szöveg mellett a Corpus Juris szövegeinek itéltek oda
az érvényes törvénynek azt a tulajdonságot, hogy
csak a törvényhozási hatóságok egybehang-
zó akaratával, vagyis törvényvel változtatható meg.

A magyarországi Corpus Juris Hungarici-nak
meg a régi megszokott címéhez is kapcsolódott,
s hiába cserélte fel - Kovachich javaslatára -
az 1844.-i kiadás a régi címet új címmel: De-
cretum Generale - Corpus Decretorum Juris
Hungarici, - ez a régi címet a köztudatból és

általános szóhasználatból ki nem szorította. A
Corpus Juris érvényesülése viszonylagos körű a
nemzeti megalapítástól társadalmi magasztosult, s ezen
alapszik az adott jog föli emelkedő tekintélye 20

Összefoglalás.

Összegyűjtjük fejtegetéseink lényegét.

A törvény kihirdetése az állam képviselői
szerveinek jogkörébe tartozó: Királyi felségjog. A király
kihirdetési parancsa a királyi dekretum záradé-
kában, a szentesítő akaratkijelentéssel összefonódva
jelentkezik.

A király kihirdetési parancsát a fokozatosan
kialakult alkotmányos gyakorlat szerint előbb
a nemzeti autonómia központi szerve (az ország-
gyűlés), ezt követően pedig a nemzeti autonómia
helyi szervei (v. törvényhatóságok) fogadják át.

A törvény kihirdetésehez fűződő jogi hatások
a kettős kihirdetés mozzanataihoz a következőképpen
kapcsolódnak:

1) az alábbi törvényerő az országgyűlésen
történő kihirdetésehez fűződik. Itt jelenik meg
az állam szuverén akaratának képző törvényfor-

májában (in legalis forma). Ha a lényege a joghatályú kihirdetésnek. Ezért nevezni Deák Ferenc az országgyűlésen törtéző kihirdetést valódi kihirdetésnek.³² Az országgyűlési kihirdetés által nyert alaki törvényerő biztosítja az erélyes törvénynek azt a lényegi sajátosságát, hogy csupán törvény által módosítható és törölhető el.³³

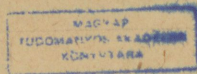
2.) A materiális törvényerő nem szükségképi velejárója a joghatályú kihirdetésnek, s a rendi Korszakban nem is fejeződött az országgyűlésen törtéző valóraérvő kihirdetéshez. Viszont a törvényhatóságok által eszközölt kihirdetéshez soha sem kapcsolódott az alaki törvényerő,³⁴ mindig csak azt az időpontot rögzítette, amelytől kezdődőleg a törvény alkalmazhatóvá, alkalmazandóvá, illetőleg kötelezővé válik. A mai képz alaki törvény anyagi hatálya a törvényhatóságokban törtéző kihirdetéshez kapcsolódott.³⁵

3.) A törvényerő hitelessége már az országgyűlésen, mint a törvényhatóságokban törtéző kihirdetés velejárója volt. Az országgyűlésen kihirdetett szöveg hitelessége a joghatályú

kihirdetés velejárója volt. Az országgyűlésen kihirdetett szöveg hitelessége a joghatályú kihirdetés lényegéből folyik. Valódi kihirdetés nem képezhető el a kihirdetett szöveg hitelességének rögzítése nélkül. A törvényhatóságokban kihirdetett szöveg hitelességét viszont a sigillum authenticum, a hiteles pecsét vonja maga után. Bár voltaképpen az országgyűlésen kihirdetett szöveg az eredeti összöveg, amely után a törvényhatóságok részére kihirdetés végett megkildört másolatok készültek, mégis az élet nem a kancellária levéltárában őrzött szöveg³⁶ alapján, hanem a hiteles pecsét alatt szétkildört szövegek alapján indult meg, amely szövegek arútan a Corpus Jurisba törtéző felvétel által váltak valóban a nemzeti jogi ontológiának részévé, s így emelkedtek köztudományra.³⁷

Rapébiránt a törvény kihirdetéseinek jogi megitelést a szokásjogi szabályozás körében az a körülmény is megekezeíti, hogy a kihirdetésrel kapcsolatban, illetőleg kihirdetés megjelöléssel emlegetik azokat a jogi cselekvéseket

is, amelyeknek alkalmazásának csipán azt a célt szolgálja, hogy a törvény megismerése minél szélesebb körben biztosítható, vagy hogy a közönség figyelmébe időnkint a törvény rendelkezéseire ismételtten felhívassék. Ez a törvénykihirdetési jogi természetűek tisztázása csak ennek a műkömbörcsének világos felismerésével kapcsolatban történelhetik.

II. Fejezet.

A kihirdetés irattjogi szabályainak kialakítása.

A szokásjogi koronak lezárása.

Az 1848. évi törvények ^{mutató} jelentős határkövet ~~jelentős~~ tennék alkotmányfejlődésünk történetében. Még azokra a jogintézményekre is, amelyeket a nagy reform közvetlenül nem érintett, állami- és jogéletünk gyökeres átalakítása igen erős módosító befolysít gyakorolt. A jogrend újrainvsnves egészét képez, s így legáltalában végtagsjai is megérzik azt, ha a verkeriaqei központja új ritmüst diktál.

Ezt látjuk a törvénykihirdetéssel kapcsolatban is. Ha tárgyunkat elavítottak tennünk vizsgálódásunk tárgyává akkor a vonatkozó jogfejlődésben metrópont. gyantant hangosan jelentkernék az 1868. évi "törvénykihirdetési szokásjogi koronak", s az 1868. évi. törvénykihirdetési szokásjogi koronak, s az 1868. évi. törvénykihirdetési szokásjogi koronak. És mégis a régi koronakot ebben a vonatkozásban is az 1848. évvel kell zárniunk, - s az 1848. -ot követő alkotmányjogi kihagyás után, az új alkotmányos koronak elő estendejét, az 1867. évet, már mint

a törvénykiírdetési jog új korszakának áufakt-jait kell megfigyelésünk tárgyává tennünk.

Az 1848. évi alkotmányreformunk két sarkpontja állítja a törvénykiírdetési jogot új látószögbe:

1.) A rendi országgyűlést felváltja a jogegyenlőséget megvalósító népképviselőti országgyűlés (1848: V. tc.), amelyben a képviselőket választóik már nem köthetik meg ítarításaikkal. Az országgyűlés ezzel válik az állami akaratképzésnek valóban szuverén, s a koronás királlyal egyenrangú szervévé.

2.) Törvényünk szempontjából még ennél is jelentősebb a végrehajtás központi szervezeteiben mutatkozó változás. A csupán csak a királlyal szemben felelős kormányzók helyébe a királlyal is meg az országgyűléssel szemben is felelős miniszterek lépnek, mégpedig olyképpen, hogy a kétirányú felelősségnek az az oldala jelentősebb, amit az országgyűlés érvényesíthet. A királyi jogkörűt adminisztratív négy kormányzók helyébe a király és országgyűlés között álló minisztérium váltja fel, amelyik a törvényhozás két egyenrangú ténye-

zője, az országgyűlés és a király között mintegy a mérleg nyelvén a szerepét játszva, - s éppen a két irányú függésből merít erőt azáltal, hogy hol az egyik, hol a másik oldalra támaszkodva, mindkét térszerőnél nagy nyomattal tudja képviselni programjait. Kétel, ha nem is az alkotmányjogi kategóriák szempontjából, de gyakorlatilag az államélet sarkpontjává válik.

A szoromú értelmű törvényhozó munkának ugyan a miniszterek - a törvényjogi előírások szempontjából nézve - nem résztvevői, hiszen a miniszter, ha a két ház valamelyikének tagjává nem válik, ott még csak szavazati joggal sem bír. Mégis a törvényhozó munkának a programját és ütemét a minisztérium diktálja. A rendi korszakban a király és országgyűlés ellentétes céljait szolgáló kettős munkatér helyébe ugyanis a miniszterek, mint a parlamenti többség vezetői s mint a király bizalmi emberei egyidejű munkatérrel adnak a törvényhozás elé, s a két féltérszerő között felmerülhető ellentétet tapasztalva, de célúdatos kiegyenlítő

tésével biztosítja az alkotmányos tevékenység váll-
vetett munkáját az állami élet alapköveit lea-
kó törvényhozásban. Megszűnnek tehát a törvény-
hozás két főtevékenységének, merész külsőségek
keretében folytatott tárgyalásai,² egyetkedései,
a dolgokat elmergésítő hűzavonói, s az őszhang
a háttérben zajtalanul közvetítő miniszteri-
ümnek a felszínre alig mutatkozó megerő-
sítő megerősítő tevékenysége nyomán alakul ki.
Ebben az alkotmányjogi új léghőzárban a tör-
vények kihirdetésének jogautoritása körül is
csakhamar jelentős szerephez jut a miniszte-
rium. A változások sorában 1848-ban egyelőre
még csak abban a külsőségben jött ki kifejezés-
re, hogy a király törvényesítő és egyben
törvénykihirdető parancsa már nem a Kan-
cellár és a Kancelláriai előadó aláírása mel-
lett, hanem a miniszterelnök ellenjegyzé-
sének kíséretében jelent meg.³

Az alkotmányjogi nagy átalakulással
szükségképpen együtt járó elváltozások mellett
sorában az 1848-as törvényhozás konkrét

rendeletkéssel is módosította a törvények szentesi-
tése és kihirdetése körüli sokszázados gyakorlatot.

1848-ig a király az országgyűlés egész tartama-
 alatt alkotott összes törvényekkel egyetemes dekrétum-
 ban foglalva szentesítette és hirdette ki, az országgyű-
 lési berendezésével kapcsolatban. Az 1848. IV. tc. 2. §-er-
 zel szemben megerősíti, hogy „a törvények jövő-
 dőre öfélére által az évi ülés folyamán alatt is szen-
 tesíthetők.”

Az a rendelkezés nem írja elő parancsolólag
 az egyes törvényekkel külön szentesítést, csak meger-
 erősíti azt. Az 1867-ben alkotott törvények (ösmé-
 sen 18) némely megerősítő csoportba összefoglalva
 lettek szentesítve és kihirdetve.⁴ Csak 1868 óta
 vált megalkotatlan gyakorlati mindent egyes
 törvényekkel külön szentesítése és kihirdetése.

Az országgyűlési dekrétum egyetemesek eh-
 vez a megfontolásokhoz fűződő változások rész-
 ben a püszta alakítások körül mutatkoznak,
 részben sorában gyakorlati jelentőségük is van.

Alaki változások mutatkoznak amúgyban, hogy
 a törvények kihirdetésének most már gyakran

ismellődő funkciójával mellőzni kellett a király személyes jelenlétéhez s az országgyűlési elegyes üléséhez kapcsolódott ünnepegyességet. 1867-től kezdődőleg a kihirdetést a törvényalkotó munka het-köznapj keretében a két ház a maga külön-külön ülésében fogadatosítja, és pedig olyképpen, hogy a miniszterelnök bemutatja a király által szentesített, a miniszterelnök által ellenjegyzett s azután szabályszerűen megpecsételt törvénytervezet, amelynek a gyakorlat már a törvény elnevezést előlegetti. A régi gyakorlattal megegyezően ez a bemutatás egyrészt befűjertti teszi a szentesítés tényét, másrészt közvetíti az országgyűléshez a törvény szövegében jelentkező kihirdetési avarat kijelentést (kihirdetési parancsot), amelynek fogadatosításaképpen a ház elnöke felolvastatja (jelképesen) a szentesített törvényt, azután egyik kijelölt jegyzője által átküldi azt a másik házhoz, ahol ugyancsak felolvastatván, ezzel a kihirdetés befűjertti, s a szentesített szöveg törvény-művé válik.

Ugyancsak az alábbiakok szempontjából je-

lent változást, hogy a külön-külön kihirdetett törvények már nem az eredeti aláírásokkal küldetnek szét a főrendiház minden tagja részére, hanem csak hiteles másolatban. A törvényhatóságok azonban továbbra is az eredeti aláírásokkal kapják a törvényt.

Az új rendelkezést, hogy a törvények az országgyűlési ciklus tartama alatt külön-külön szentesíthetők, az élet egyre gyorsuló üteme indokolta és követelte, hogy így az országgyűlés által megjavazott és a király által szentesített rendelkezések mielőbb legyenek alkalmazásba vehetők. Ezért az országgyűlési kihirdetéshez fűződő alábbi törvényerőök most már hozzákapcsolódott az anyagi törvényerő is. Nem lehet többé a csak nagyobb időközökben tartatni szokott törvényhatósági közgyűlésekben történő kihirdetéshez fűzni az egyre gyorsabb egymásutánban megjelensző törvények életbelépését. Andrássy Gyula gróf miniszterelnök a képviselőház 1867. december 28. ülésében már mint magától értődő megállapítást jelentette ki, hogy az országgyűlésen e napon kihirdetett törvények "a mai naptól életbe lépetteknek tekintendők. (Napló VI. k. 282 l.). A tör-

vényhatóságokban történő kihirdetés a joghatály szempontjából üres formássággá vált, egyébként csupán a törvények szélesebb körben megismertetésének eszközként szerepelt tovább.

Az 1867. évi kihirdetési eljárása még egy fontos elvi szempontból érdemel figyelmet, bárha ez nem is függ össze sem az 1848: IV. tc. említett rendelkezésével, sem a felbőrszűkítő törvény új szerepével. Az 1867. évi törvények utolsó csoportjának december 28.-án történt kihirdetése s ennek körülményei nagyonis arról tanúskodnak, hogy az alkotmányosság szellemének mindent átható légkörében jelentősen emelkedett az országgyűlési sülly a törvényhozó szervei belül, s ezzel az országgyűlési kihirdetési alkotmányjogi jelentősége.

A Kiegyezési tárgyalások során ismételtelen kifejtésre jutott, s az 1867: XII. tc. ben is hangsúlyozva lett a magyar országgyűlésnek az az álláspontja, hogy Magyarország az öfelsége többi országaival „mint alkotmányos népekkel akar érintkezni” (23 §.) és a Kiegyezések magyar részről alapfeltételét képezi, „hogy a teljes alkotmányosság

öfelsége többi országaiban is tartományokban életbe lépjen; mert Magyarország azon országokkal csak alkotmányos képviselőkkel léphet bármely közös viszonyokba, melyre érintkezésbe.” (25 §.) Az összes alkotmányos kéregek (Király, országgyűlés, Kormány) egyformán a magyar országgyűlési jogának tekintettek, hogy az említett feltartással megvárva volt és a Király által szentesített törvényt csak azután hirdesse ki, miután az említett alapfeltétel teljesülését ellenőrizte és megállapította.

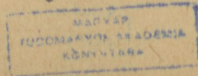
Igaz ez a feltétel - a vonatkozó ontrák törvények szentesítése - teljesült arról öfelsége külön leiratban értesítette a magyar országgyűlést, s amikor Rudrássy Gyula gróf miniszterelnök a királyi leiratot a képviselőházzal 1867. december 28.-án közölte, beszédét így fejezte be: „...egyszer mind a legkegyelmesebb királyi leiratot kiegyezésként van szerencsém a t. haz. tudomására hozni, hogy hivatalosan értesíttem arról is, hogy a birodalmi tanácsban képviselt országok is tartományok részére alkotmányos miniszteriüm alapítására nézve öfelsége részéről az előleges

meghatalmazó rendelet is kiadatott. Mintán ezerről
mindazon feltételek teljesítve vannak, amelyekhez a
törvények értelmében azoknak életbeléptetése kötve
volt, van szerencsém a t. házat felkérni, melttör-
tásuk azoknak kihirdetését... elrendelni."

Es tovább Ghyczy Kálmán képviselő felhírá-
sára felelve újból szabatosan kijelentés minisz-
terelnök: „En tehát ugy gondolom, hogy mindazon
feltételek teljesültek, amelyekhez a törvények vég-
pénz életbe léptetése kötve volt, és felkérem a t. házat,
melttörtásuk kinyilatkoztatni, hogy minden feltétel
teljesítve, a törvények kihirdetésé elrendeltetik."

Mindebből kitűnik, hogy az illetékes tényleg egy-
behangzó felfogásra szerint a kihirdetés jogánatosítási-
nak gyakorlása lehetővé tette az országgyűlés részére
annak az elbírálását is, hogy az országgyűlés által
megszavazott, s a király által szentesített törvény vég-
legesítésének ősszer jogi és ténylegi életfeltételei a kihir-
detés időpontjában (már vagy még) fennállanak-e?
* Így a törvény kihirdetésénél nemcsak alakilag, de
erősen is az országgyűlést illette az utolsó szó.

Es volt a törvénykihirdetés szokásjogi korszakának

zakorfordja, amely egyben az országgyűlésen történi
kihirdetés alkotmányjogi jelentőségének csúcspontját jelen-
tette. Innen kezdődik az iróthjogi fejlődés kapcsán a kihir-
detés jogánatosításra vonatkozó országgyűlési jogkörnek
egyre inkább háttérbe vonása, s fokozatos elszorítása.

1868: III. tc.

Es alkotmányosság helyreállítására 1867-ben öri-
an feladatok elé állította az országgyűlést, s az élet
ütemének napjainak meggyorsulása következtében
a jogforrások egymáshoz való viszonyában is lényeges
eltolódás jelentkezett. Jogforrások rendszerüknek
egyre inkább a gyors változásokkal lépést tartani tudó
írott törvény kerül a központjába, a lassan kialakuló
szokásjog helyébe. Es ez vonat magára után a törvények
kihirdetésének törvényi uton való szabályozását is,
hogy így a jogszabályok az az alkotmányjogi birtó-
sítéka, amit a közfelhasználó anononó szokásjog
automatikus nyújtott, az írott törvényekkel megfeleltő-
en érveimesüljön. Így megfontolások alapján jött létre
az 1868: III. tc.: az első írott jogszabály, amely a törvé-
nyek kihirdetéséről ex asse rendelkezett.

Es a törvény szinte iskolapéldája a magyar

alkotmányfejlődés útjának. Nem az újítani akarás szüleménye. Egyesröviden irottjoggá formálja át a szárazok folyamán kialakult szokásjogot, s csak annyit változtat, amennyit a változott alkotmányjogi helyzet, illetőleg az 1848: IV. tc. fentemlített rendelkezése szükségessé tett. A törvényjavaslat eredeti szövegének bevezető szavai még világosabban mutatják a törvénynek ezt a célját, mint a központi bizottság javaslatára a törvénybe megrövidített alakban felvett bevezetés. Az eredeti javaslat bevezetése tárgyánál iszhangzott:

„Mintán az 1848: IV. tc. 2. §. értelmében a törvények öfelsége által az országgyűlési folyamán alatt is szentesíthetők, ha az ezen ritérkedés célja, s. i. a hozott törvények mielőbbi életbeléptetése, a kihirdetés kéredelme által még ne hiúsították, s ha az egyszerűen mind azok az egész országra nézve ugyanazon időponttól kezdve bírjanak kötelező erővel: a törvények kihirdetésére nézve rendeltek”. Amint következik.

1.) Az öfelsége szentesítésével ellátott törvény az országgyűlésen és pedig annak mindkét házában

kihirdetik ki (1. §.)

2.) Az illyképpen már kihirdetett törvény, az országos törvénytarban a kormány által országon köztudomásra hozatik. (1. §.) A törvény szövegével együtt közzetendő mind a királyi szentesítés napja mind pedig azon nap, amelyen a törvény az országgyűlés mindkét házában kihirdetett. (2. §.)

3.) A törvények illy módon - vagyis az országos törvénytarban - közzétett szövege közhitelességgel bír.

Lásunk most már, mi az, amit az 1868: III. tc. átvesz a rendi korszak szokásjogából, s mi az újítás?

1.) Az alaki törvényerőt illetőleg nincs változás. Az országgyűlésen történi kihirdetési marad a valóságos kihirdetés, ami:

záromoztatata a törvényhozó szerv törvényalkotást célzó munkájának;

közhitelesítő kijelentése a törvény jogervényes létrejöttének; és

az állam szuverén akaratának a kijelentett alakban való véglegesítése és rögzítése.

Nem oszthatjuk tehát jó gyűlésnek azt a véleményét, ha az 1868: III. tc. az országgyűlésen való kihirdetést meghagyta ugyan, megfosztva azonban azt,

mint kihirdetést, jogi jelentőségétől.¹⁰ Az országgyűlésen történi kihirdetési nyomas az 1868: III. tc. szerint is az alaki törvényerő alapja marad, mint volt 1848 előtt. Nem folytathatta meg az 1868: III. tc. az országgyűlésen történi kihirdetést olyasmittel (materiais törvényerő), ami 1848 előtt nem is füződött akkor, de ma is nem is lényegi hanem csak esztleges veljárója a joghatályú kihirdetésnek.

2.) Az anyagi törvényerőt illetőleg. Itt is erőnyben marad az az 1848 előtti szabály, hogy az anyagi törvényerő nem kapcsolódik a jogelviig csupan alaki törvényerőt biztosító joghatályú kihirdetéshez. A változás mégis két irányban jelentkezik:

a.) Az anyagi törvényerő az országos törvénytanra kerül vonatkozásba. Az 1868: III. tc. 4. §. nyomas ezt mondja: Amennyiben az időpont, melyben valamilyen törvény hatálya kezdődik, magában a törvényben megállapítva, vagy az időpont megállapítása a miniszteriumra bízva nincs: minden törvény kötelező ereje az országos törvénytanban történt megjelölését követő 15. napon kezdődik.¹¹ Ígyképpen a törvények az egész országba egyszerre ugyanazon időpont.

Sőt kezdve bírniak kötelező erővel, amit az új szabályzás egyik céljaként jelöl meg az eredeti törvényjavaslat bevezetése. (Az 1848-at megelőző szabályt pedig Frank Ignác így formulázta: „A törvény erőtlenné kihirdetési nélkül; kihirdetési után pedig, ha egyéb rendelés nincs, túlszint kötelező.”¹²)

b.) Az anyagi törvényerőnek a törvényhatósági kihirdetéssel való kapcsolata megörzött.

Az 1868: III. tc. itt is a régi nyomon halad annakban, hogy előírja a törvényeknek a törvényhatóságok részére való megküldését, meg pedig többféle változatban, de ezek egyike sem aranyos az 1848 előtti megküldési alakításokkal és jogi hatályával. Nem követelti nyomas a materiais törvényerőt: a megküldés nem kihirdetési célból, s nem is eredeti aláírásokkal ellátott másodlat alakjában történik, hanem:

α.) időről-időre megküldendők a törvényhatóságok részére a szentesített s már ki is hirdetett törvények egy egy példányra, és pedig a szakminiszter által hitelített másolatban (5. §.) Az általa megküldés előírása egyrészt a régi jogrend-

ből átszűrődő vizsgálat: a törvényhatóságok törvényhozás körüli nagy múltjának. az új formák között is folyamatosan kifejtésre juttatott megbecsülése, - másrészt a törvényhatóságok továbbra is érvényesülő jelentős végrehajtó szerepeinek elismerése és kihangsúlyozása. Ez azonban semmiképpen sem kihatolás. Csak a hiteljes közlés jogi hatályával bír.³

A megküldés időpontjának pontosabb előírását feleslegesen teszi az, hogy a materiális törvényerővel való kapcsolata megsejten. Amíg az 1. §. azt rendelti, hogy az országgyűlésen történt kihirdetése után a törvény azonnal köztudomásra hozandó az országos törvénytarban, - az 5. §. a szakminisztert csak arra kötelezi, hogy a törvény hiteljes másolatát időről-időre küldje meg a törvényhatóságoknak. Az eredeti javaslat még éppen csak azt írta volna elő, hogy Koronként megküldendő. A valószínűséggel többet mondó "időről-időre" szavakat a Központi Bizottság indítványozta - a hiteljes másolatok megküldését az 1881. LXVI. tc. 7. §. megszüntette.¹⁷

3.) A hiteljes másolaton kívül az országos

törvénytar is, megjelenése után azonnal minden törvényhatóság számára hivatalból megküldendő (7. §.) Nagyon az országos törvénytar után köztudomásra hozott törvényt ebben a formában is hivatalból kapja meg a törvényhatóság.⁵

2.) a 8. §. szerint pedig a Kormány gondoskodni fog, hogy minden törvény kihirdetése után azonnal a magyar korona országában divatos nyelveken hiteljes fordításokban is köztudomásra hozassék,⁶ s az illető törvényhatóságoknak megküldessék.⁸

3.) a Közhitelesség kérdésében az 1868. III. tc. 3. §. az eddigivel jóval szilárdabb támpontot létesít az országos törvénytar alapítása által. Amíg a rendi Korszakban a szokás - bár nem ellenmondás nélkül - a Corpus Juris szöveget fogadta el irányadónak, addig az 1868. III. tc. az országos törvénytarban közzétett törvényzöveg helyére biztositja a Közhitelesség törvényes vélelmét, még pedig a valódi aronosság jóval erősebb biztositika mellett. A törvénynek az országos törvénytarban való köztudomásra hozatalával nyomaszt az 1868. III. tc. a Kormányt bízva meg,

s a Kormány felelős azért, hogy a törvénytárban közreadott szöveg az országgyűlésen kihirdetett szöveggel azonos legyen.

Az országos törvénytárban való köztudomásra hozatal jogá és kötelessége azonban semmiképpen nem vonja be a Kormányt a törvénykiadói funkciójába. A Kormány ugyanis csak akkor teszi közre a törvényt a törvénytárban, mintán a kihirdetési az országgyűlésen már megtörtént.

(1868: III. tc. I. §.) A már kihirdetett s így véglegesen létrejött törvény végrehajtásának megkezdéséről, a törvény köztudomásra-hozataláról van itt szó, s még arra nincs jog a Kormánynak, hogy a törvény hatálybalépésének időpontját az országos törvénytárban történő köztudomásra hozatal halogatásával kitolja. Az 1868: III. tc. I. §. ugyanis kifejezetten elrendeli, hogy az országgyűlésen kihirdetett törvényt köteles a Kormány azonnal közreadni, s így a törvény ~~kiadása~~ ^{hozzátelése} a karatának az életbelépés időpontjára vonatkozólag is érvényt szerezni.

Viszont azonban a Kormány köteles

Közreműködése a törvénynek a törvénytár útján való köztudomásra hozatalánál nemcsak a materiális törvényerő alapját teremti meg, és nemcsak az ilyen köztudomásra hozott törvény-szöveg közhitelességének védelmét építi a miniszteri felelősség garanciájára, hanem a kihirdetett alaki törvény alkotmányozói voltának is szándottal birtosítka.

A törvénytári közreadételhez ugyanis csak akkor kapcsolódik az alaki törvényerő és a törvény-szöveg közhitelességének védelme, ha a közreadétel a törvényben előírt alakosságok betartásával történik. A 2. §. szerint közreadendő

- a) a törvény-szöveggel együtt
- b) a királyi szentesítés napja és
- c) azon nap, amelyen a törvény az országgyűlési ülés házában kihirdetett. ²⁰

Köteles tehát a Kormány a.) a törvény-szöveget a maga egészében úgy közreadni, ahogyan az az országgyűlésen kihirdetett: kezdve az országgyűlési előadásra és felterjesztésre utaló királyi levezetéssel, folytatva a tulajdonképpeni törvény-szöveggel, s befejezve a király által aláírt és a

miniszterelnök által ellenjegyzett szentesítési és kihirdetési záradékkal.²¹

De az ily módon az alkotmány szerinti tényezőknél mellőzhetetlen közreműködése a törvény megalkotásánál magából a) a törvényezőből kitűnik, a kormány köteles még külön is közölni azokat az adatokat, amelyek az alaki törvény alkotmányosságának pillérei; b) a királyi szentesítési és az országgyűlésben történt kihirdetési adatait.

Ezeknek az alakszerűségnek az alkotmányjogi jelentősége éppen abban áll, hogy az országos törvénytarban kihirdetett törvény csak az esetben tekinthető közhitelesnek, és csak az esetben bíró az anyagi törvényerő, ha mindazok az előirt alaki ismérvek fennmarognak, amelyek kellő támpontot nyújtanak az ilyképpen közített alaki törvény alkotmányosságára is. Így épül rá az anyagi törvényerő az alaki törvényerőre, s így válik az alaki törvényerő a törvény alkotmányosságának biztosítékává. Ebben a vonatkozásban az 1868:III. tc. rendelkezései a következő sarkpontokra támaszkodnak:

Az alaki törvényerő független az országos törvény-

tarban való közítettétől, vagyis:

Ha az országos törvénytarban való közítettél elmarad, vagy alakszerűségei nem felelnek meg az 1868:III. tc. előírásainak, és a királyi szentesítés után az országgyűlésen megtörtént kihirdetéssel biztosított alaki törvényerőt nem érinti;

Vizont az országos törvénytarban a törvény előírásai szerint eszközölt közítettélhez az 1868:III. tc. kifejezett rendelkezései szerint csak az anyagi törvényerő és a műve közhiteleségének törvényes védelme járódnek. Mivel azonban sem anyagi törvényerő, sem közhitelességgel bíró törvényező nem képezhető alaki törvényerő nélkül, - ezért az országos törvénytarban történt alakszerű közítettél implicite a törvénytarban közített törvény alaki törvényerejének törvényes védelmét is nyújtja. (Praesumptio juris.)

Az 1868:III. tc. azonban semmiképpen sem ad alapot olyan értelmezésre, hogy ennek a védelmenek az ellenbizonyítást kizáró (praesumptio juris et de jure) hatályt tulajdonítsunk. Éppen ellenkezőleg. A 3. §. kifejezetten az "ily módon" közített törvény-

hezen fűrés a vélelmek, s az ily módon "szavak nem-
csak a közvetlenül előző 2. §-ban megállapított ada-
tok közlésének mellőzhetetlen voltára mutatnak,
hanem az 1. §-ban foglalt arra, az előírásra is, hogy
a kormány a törvényt csak annál hozza köztü-
domásra, miután az az országgyűlés mindkét házá-
ban már kihirdettetett. Orvi kilönbem az alkotmány-
jogi és jogforrástani alapelvekből egyből kint is kö-
vetkezik, mert lee non promulgata non obligat:
ki nem hirdettet törvényhez jogi hatályt fűrés
nem lehet. —

— Az 1868: III. tc. rendelkezéseinek örvényesi-
lése ilyképpen két irányban von birtosítva, egy-
részt a miniszteri felelősséggel, másrészt pedig
arról, hogy a törvénytervezés való közlés céljára jo-
gi határai csupán az alakszerű közlésével
fűrésnek. (lex plus quam perfecta.)

A miniszter felelősége is két irányú. Egyrészt felel
azért, hogy az országos törvénytervezés történeti közlésével az
1868: III. tc. által előírt alakszerűségnek megfelelően,
— másrészt felelős azért is, hogy az alkotmányozás
társasági pillérei alapján közlésre való adatok helyt-
álló, a tényeknek megfelelően legyenek.

